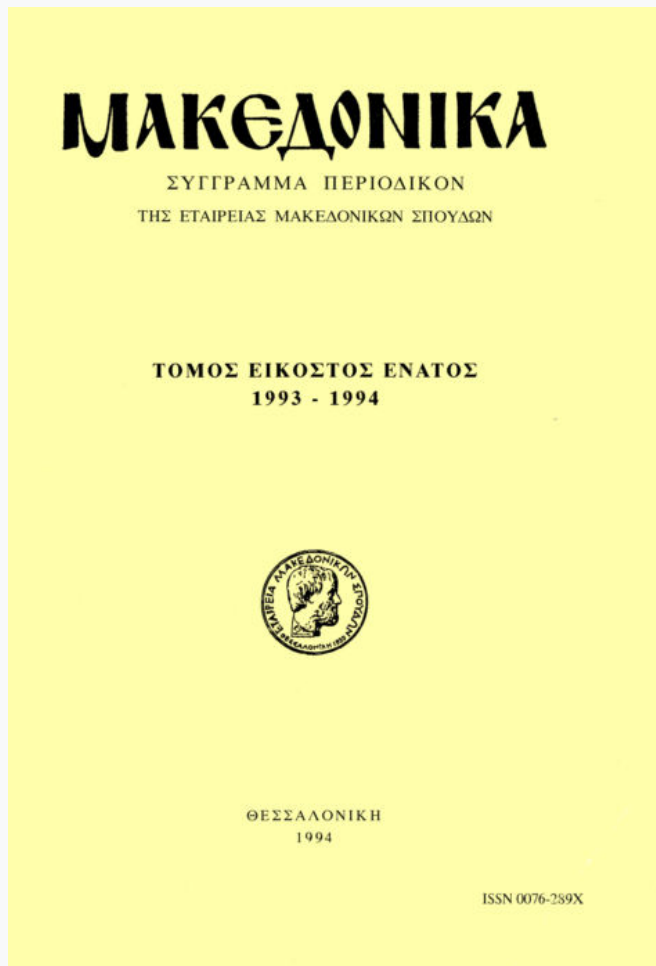

Μακεδονικά

Τόμ. 29, Αρ. 1 (1994)

Χρήστου Έξαρχου, Η Φούρκα της Ηπείρου
(Ιστορία-Λαογραφία)

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.212](https://doi.org/10.12681/makedonika.212)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1994). Χρήστου Έξαρχου, Η Φούρκα της Ηπείρου (Ιστορία-Λαογραφία). *Μακεδονικά*, 29(1), 417-421. <https://doi.org/10.12681/makedonika.212>

καταλογογράφου καί τών ύπολοίπων βιβλιοθηκῶν μεταξύ τών ἐτῶν 1565-1575, ἀναφέρεται στήν βιβλιοθήκη τοῦ Πατριάρχου καί ἔγινε γιά νά διευκολύνει τόν κύκλο τῶν συνεργατῶν του. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι Πατριάρχες στήν δεκαετία αὐτήν ἦσαν δύο ἐξέχοντες λόγιοι: ὁ Μητροφάνης (Ἰαν. 1565-Μάιος 1572) καί ὁ Ἱερεμίας Β΄ (1572 καί ἔπειτα). Στήν συνέχεια παρουσιάζονται τά χειρόγραφα τῆς Βιβλιοθήκης τῆς R. Domini Patriarchae, πολλά ἀπό τά ὁποία μέ φροντίδα τοῦ Πατριάρχου Μητροφάνους μεταφέρθηκαν ἀπό τόν ἴδιο στήν Μονή τῆς Ἁγίας Τριάδος στήν Χάλκη· τά χειρόγραφα τῆς Χάλκης ἐξετάζει ὁ συγγρ. σέ εἰδικό κεφάλαιο ἀνασυγκροτώντας, τοιουτοτρόπως, τήν βιβλιοθήκη τοῦ Πατριάρχου πού σχεδόν σώζεται ἀκέραιη καί σήμερα στήν μονή, τῆς ὁποίας, σημειωτέον, ὁ Μητροφάνης ὑπῆρξε καί ἡγούμενος καί ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ τά μετέφερε στήν μάνδρα τῆς μετανοίας του.

Τό ἔβδομο κεφάλαιο εἶναι ἀφιερωμένο στήν Βιβλιοθήκη «Κυροῦ Ἀντωνίου τοῦ Καντακουζηνοῦ», τοῦ ὁποίου ἐξετάζει τά βιογραφικά, τά εἰκοσι ἑννέα χειρόγραφα καί τά δέκα πέντε ἔντυπα παραθέτοντας καί τά ἀναγκαῖα στοιχεῖα γιά τήν ταύτιση τῶν κειμένων. Τό ὄγδοο κεφάλαιο ἀναφέρεται στήν βιβλιοθήκη τοῦ «Κυροῦ Μανουῆλ τοῦ Εὐγενικοῦ», τῆς γενιάς τῶν Εὐγενικῶν κατά πάσα πιθανότητα ἐκ τοῦ πλήθους τῶν χειρογράφων πού ἀναφέρονται στήν σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας πού ἐντοπίσονται στήν βιβλιοθήκη αὐτή. Στό ἐπόμενο κεφάλαιο ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μέ τά προβλήματα πού ἀναφέρονται στήν βιβλιοθήκη «Κυροῦ Μιχαήλ τοῦ Καντακουζηνοῦ», βιογραφικά τοῦ συλλογῆς, τά πενήντα ἑπτὰ χειρόγραφα μέ τά συναφῆ προβλήματα τούς (ἐκποίησή τους καί ἀγορά τους ἀπό Γερμανούς ἐξ αὐτοφίας ἐξέτασή τους κ.λπ.).

Στό Παράρτημα ὁ κ. Γ. Πατάζογλου ἐκδίδει in extenso τούς Καταλόγους χειρογράφων τῶν ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως: ἦτοι τῶν πατῆ Κωνσταντίνου τοῦ Βαθίνου, Μαρμαρέτου, Ἰωάννου Σούτζου, γραμματικοῦ, Μανουῆλ Εὐγενικοῦ, Ἀντωνίου καί Μιχαήλ Καντακουζηνοῦ, Ραιδεστοῦ, Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἀκολουθεῖ εὐρετήριο τῶν χειρογράφων πού βρίσκονται στήν Ἑλλάδα καί στό ἐξωτερικό.

Αὐτό εἶναι ἐν ὀλίγοις τό πολύτιμο βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Κ. Πατάζογλου, τό ὁποῖο, ἐκτός ἀπό τό καθαρῶς ἐπιστημονικό-τεχνολογικό του μέρος, ἀναδεικνύει τήν πνευματική κίνηση καί ζωή στήν Βασιλεύουσα ἕνα αἰῶνα περίπου μετά τήν Ἄλωση. Ἡ κίνηση αὐτή δεικνύει τήν πληθωρική παρουσία λογίων, ἀρχόντων στήν Κωνσταντινούπολη, οἱ ὁποῖοι κατέιχαν χειρόγραφα πού διασώθηκαν καί πού φυλάσσονταν σέ διάφορες ἰδιωτικῆς βιβλιοθηκῆς καί πού τελικῶς ἀποτελέσαν τό ἀντικείμενον τῶν πολλαπλῶν ἐνδιαφερόντων γνωστῶν συλλογῶν χειρογράφων. Τά χειρόγραφα, οἱ βιβλιοθηκῆς, οἱ λόγοι τῆς Βασιλεύουσας ξαναζοῦν στό βιβλίον τοῦ Γ. Πατάζογλου ἀλλά μαζί καί οἱ χαμένοι (;) γιά τόν Ἑλληνισμό πνευματικοῦ θησαυροῦ του.

Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Χρήστου Ήξάρχου, Ή Φούρα τῆς Ήπειρού (Ίστορία - Λαογραφία), Θεσσαλονίκη 1987, σελ. 580 [Βραβεῖο Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν].

Ἡ παλαιά γενεά τῶν διδασκάλων προσέφερε πολλά στόν λαό μας καί ἡμεῖς οἱ νεότεροι τούς ὀφείλομε πολλά, γιατί εἶναι αὐτοῖ πού μᾶς ἐδίδαξαν τά πρῶτα γράμματα καί διέπλυσαν τόν χαρακτήρα μας —ποιός ἄρα γε δέν θυμᾶται μέ ἀγάπη τόν

πρώτο δάσκαλό του;— ύστερα, γιατί, και εδώ είναι τό θέμα μας, πολλοί από αυτούς, πέρα από τήν διδακτική τους ένασχόληση, άσχολήθηκαν με τήν έρευνα και καταγραφή τής τοπικής Ιστορίας διασώζοντας, έτσι, πλούσιο και πολύτιμο ύλικό, πολύ χρήσιμο γιά τήν εθνική μας αὐτογνωσία, τό όποιο σέ καιρούς, μάλιστα ιδιαίτερα χαλεπούς, σάν τούς σημερινούς, καθίσταται πολλαπλά χρήσιμο. Τέτοια είναι και ή περίπτωση τοῦ κ. Χρήστου Έξάρχου πού συνέγραψε τό όγκωδες αὐτό έργο, ταμείον πληροφοριών γιά τό χωριό του, άλλα και όργανο εργασίας γιά τόν ένδιαφερόμενο και τόν έρευνητή πού άναζητεῖ παραπέρα συνδέσεις και συνάψεις μέ παρόμοια φαινόμενα και σέ άλλες περιοχές τοῦ νεοελληνικοῦ μας βίου. Τό έργο αὐτό τοῦ κ. Έξάρχου είναι έργο ζωής, πού ξεχωρίζει γιά τόν έρευνητικό του χαρακτήρα, άλλα και γιά τήν συναισθηματική-λογοτεχνική, θά έλεγε κανείς, φόρτιση πού διαπερνά κάθε του σελίδα. Ό συγγρ. χωρίζει τό έργο του σέ δύο μέρη: 'Ιστορία και Λαογραφία. Τό πρώτο, ή 'Ιστορία, διαρθρώνεται σέ έπτά κεφάλαια (σσ. 35-260) και τό δεύτερο, ή Λαογραφία, σέ δώδεκα (σσ. 263-565). Πρώτιστη άρετή τοῦ έργου ή χρησιμοποίηση άρχαίων ύλικού και ή έπιτόπια συνεπής έρευνα τοῦ συγγραφέα του. Ό κ. Έξάρχου έρεύνησε τά άρχαία τών εκκλησιών τής Φούρκας, τής Μονής τής Κοίμησης τής Θεοτόκου, και, άκόμη, τά μαθητολόγια τών σχολείων τής, τά άρχαία τών σωματείων και τών συλλόγων τής και άναδίφηση παλαιά έγγραφα (διαθήκες, τίτλους Ιδιοκτησίας, συμφωνητικά, φορολογικούς καταλόγους) δέν παρέλειψε, και αὐτό φρονώ ότι είναι πολύ βασικό σέ μιάν τέτοιου είδους μελέτη, νά άντλήσει πληροφορίες από τήν πλούσια προφορική παράδοση τής Φούρκας διά στόματος διαφόρων γερόντων Φουρκιωτών. Φυσικά χρησιμοποίησε και τήν σχετική εκδεδομένη βιβλιογραφία.

Άρχικά, και ως ένα είδος εισαγωγής, ό κ. Έξάρχου παραθέτει ένα πλήθος στοιχείων πού βοηθοῦν τόν άναγνώστη νά γνωρίσει τήν Φούρκα και τήν περιοχή τής μέσα στήν Ιστορική τής διάσταση: χωριό στά Β.Α. τοῦ νομοῦ 'Ιωαννίνων πού συνορεύει μέ τήν Δ. Μακεδονία, χτισμένο στόν Σμόλικα και σέ ύψόμετρο 1.500 μέτρων, θεωρούμενο, μάλιστα, ως τό ψηλότερο κατοικημένο χωριό τής 'Ελλάδας και τών Βαλκανίων, ύπαγόμενο, εκκλησιαστικά, στήν παλαιάφατη μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κόνιτσας και μέ, μάλλον, μειούμενο όλοένα πληθυσμό: 1.800 κάτοικοι τόν 180 αλ., 93 τό 1971, 69 τό 1981.

Στό κεφάλαιο γιά τήν ίδρυση και όνομασία τοῦ χωριοῦ ό κ. Έξάρχου μάς πληροφορεῖ γιά τήν πολύ πιθανή ίδρυση του στα χρόνια τής Ρωμαιοκρατίας και στήν άνθηση πού γνώρισε επί Τουρκοκρατίας (περίοδο δηλ. πού βοήθησε τήν ανάπτυξη τέτοιων όρεινών κεφαλοχωριών, άφού οι Ρωμοί κατέφευγαν σέ όρεινούς όγκους γιά νά άποφύγουν τόν Τουρκο δυνάστη), άνθηση όφειλόμενη έν πολλοίς στόν κοινοτισμό και στήν έργατικότητα τών κατοίκων τής. Ό συγγρ. ξεφετάζει, άκόμη, τήν συμμετοχή τών Φουρκιωτών στόν άγώνα τής εθνικής άνεξαρτησίας, τά δεινά τής περιοχής από τήν ληστοκρατία και τούς συνεχείς, ως τήν άπελευθέρωση τής 'Ηπείρου άγώνες τών Φουρκιωτών, τονίζει μέ ιδιαίτερη έξαση τήν συμμετοχή πολλών κατοίκων του στόν Μακεδονικό 'Αγώνα, στόν Α' Μεγάλο Πόλεμο και στήν Μικρασιατική Έκστρατεία. Ό κ. Έξάρχου υπενθυμίζει ότι κατά τόν πόλεμο τοῦ '40, ή περιοχή ύπήρξε από τά θεαματικότερα και σκληρότερα θέατρα τοῦ πολέμου αὐτοῦ και όπου μάλιστα διακρίθηκαν πολλές γυναίκες τής Φούρκας στήν μεταφορά τών πολεμοφοδίων —είναι οι γνωστές γυναίκες τής Πίνδου. Ό κ. Έξάρχου, πού έβίωσε όλα αὐτά τά γεγονότα τής τραγικής δεκαετίας τοῦ '40, παρέχει μία σειρά πληροφοριών άναφερομένων στήν Φούρκα και στήν σύνδεσή τής μέ τήν 'Εθνική 'Αντίσταση, τόν εμφύλιο σπαραγμό, θόμα τοῦ όποίου ύπήρξε και ή Φούρκα, γιά νά περάσει, κατόπιν, στήν άνοικοδόμηση

της τό 1950, αλλά και την μείωση του πληθυσμού ένακα της άρξάμενης αστυφιλίας. Άκολουθεί, στην συνέχεια, τό κεφάλαιο *Θρησκευτική ζωή*, όπου ό συγγρ. αναφέρεται στην Ιστορία της εκκλησίας του άγιου Νικολάου, προστάτη του χωριού, στά έξωκλήσια ("Άγιος Άθανάσιος), στά παλαιά εκκλησιαστικά βιβλία τους μέ την γραφική ύλη, αλλά και ένδιαφέρους ένθυμήσεις της, στην Μονή της Κοίμησης της Θεοτόκου (12ος μ.Χ., ανακαίνιση 18ος αϊ.), στον θρύλο του Κοομά του Αίτωλου. Τό επόμενο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στους *λογίους, επιστήμονες, επιχειρηματίες* και γενικά στην εκπαιδευτική ζωή της Φούρκας, στά διδασκόμενα μαθήματα, στίς μεθόδους διδασκαλίας, στην γραφική ύλη, στους οικονομικούς πόρους, στίς βιβλιοθήκες, στά σχολικά κτίρια, στους ευεργέτες, στό διδακτικό προσωπικό. Ένδιαφέροντα είναι και τά στοιχεία για τους λογίους από τό β΄ μισό του 19ου αϊ. (διδάσκαλοι, καθηγητές, νομικοί, δημ. υπάλληλοι, γιατροί, δικηγόροι, αρχιτέκτονες, δημοσιογράφοι). Τό τέταρτο κεφάλαιο κάμει λόγο για τά *Κοινοκρηλή έργα, τους ευεργέτες, τους δωρητές*, μερικοί από αυτούς μάλιστα ήσαν ξενιτεμένοι, αλλά χρηματοδοτούν κατασκευή γεφυριών, καμπαναριών, δρόμων, μύλων, επιγραφών, κρηνών. Η *δημογραφική εικόνα* της Φούρκας δίδει την ευκαιρία στον συγγρ. νά όμιλήσει για τους μόνιμους κατοίκους, τους μετοικήσαντες σέ διάφορους νομούς της χώρας, αλλά, παράλληλα, και νά έρευνήσει τίς αποδημίες των Φουρκιωτών προς την Ρουμανία, την Σερβία, την Άλεξάνδρεια της Αιγύπτου κατά τόν 18ο και 19ο αϊ., και, άργότερα, προς άλλες χώρες της Ευρώπης και την Άμερική. Έδώ ό κ. Ξεάρχου έχει την ευκαιρία νά παραθέσει όνόματα αποδημών, αλλά και φουρκιώτικα έθιμα και τραγούδια της ξενιτιάς. Στο έκτο κεφάλαιο εξετάζονται τά *σωματεία, οι σύλλογοι, οι ύλοτομικοί ενταξιαμοί* μέ πρώτη την Φιλεκπαιδευτική Άδελφότητα «Η Φούρκα» (έτος ίδρυσης 1905), πού πολύ βοήθησαν την έθνική και οικονομική ανάπτυξη του χωριού. Για την οικονομική Ιστορία της Φούρκας σημαντικές είναι οι πληροφορίες πού παρέχονται στό έβδομο κεφάλαιο για τά σύνορα του χωριού και τους δικαστικούς άγώνες του μέ τά γειτονικά χωριά.

Τό δεύτερο μέρος του βιβλίου είναι αφιερωμένο στην *Λαογραφία*. Στο πρώτο κεφάλαιο ό συγγρ. άσχολείται μέ τίς εκδηλώσεις της λαϊκής ζωής: από την έγκυμωσύνη της γυναίκας ως τόν θάνατο του ανθρώπου. Περιγράφονται προλήψεις για την έγκυμο, τόν τοκετό, την λεχυία, την άκληρία, τά ναουριόματα, την βάπτιση, τά όνόματα και τά ύποκοριστικά, την προξενία, τά άρραβωνιάσματα, τόν γάμο. Ό λαογράφος και ό κοινωνιολόγος έχει, πράγματι, πολλά νά άφεληθεί από τά πρωτότυπα ναουριόματα (έλληνικά και έλληνοβλάχικα) πού εκδίδει ό κ. Ξεάρχου (σσ. 265-281): φυσικά τό ίδιο ισχύει και για τόν γλωσσολόγο, γιατί τά όνόματα και τά ύποκοριστικά των κατοίκων της Φούρκας είναι πολύτιμα για την δουλειά του. Περιγράφονται, επίσης, εδώ τά γαμήλια έθιμα και τά καθέκαστα του γάμου πού διαρκεί μία δλόκληρη εβδομάδα. Δέν λείπει και ή περιγραφή των δραμένων στίς ιδιαίτερες περιπτώσεις της άπαγωγής, του άρραβώνα, του γάμου χήρων, οι σχετικές προλήψεις και οι παροιμίες για τόν γάμο. Την ίδια μεθοδολογία στην παράθεση του ύλικού του ακολουθεί ό συγγρ. και στά έθιμα της Φούρκας τά σχετιζόμενα μέ τόν θάνατο και την ταφή, τά μνημόσυνα και τά τρισάγια, τά σαρανταλείτουργα, τά εύχέλαια, τίς έλεημοσύνες για τόν νεκρό, την έκταφή του, την διάρκεια του πένθους κ.λπ. Στο δεύτερο κεφάλαιο ό κ. Ξεάρχου καταγράφει τά ήθη και τά έθιμα, την διάρκεια του πένθους κ.ά. Στο δεύτερο επίσης κεφάλαιο ό κ. Ξεάρχου καταγράφει τά ήθη και τά έθιμα όλων των μηνών του έτους και κατά περιπτώσεις. Πρόκειται για μιάν πολύτιμη καταγραφή έθιμων πού έοθήσαν στην δίνη των νέων καιρών και τά όποια ό συγγρ. έχει

κατατάξει κατά μήνα, με τίς προλήψεις, τὰ τραγούδια τοῦ μηνός, τὰ λαογραφικά δρώμενα, τίς προλήψεις καὶ τίς δεισιδαιμονίες, τὰ προγνωστικά, τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια, τίς παροιμίες, τοὺς ἄγιους καὶ τὴν συναφὴ λατρεία. Στὸ τρίτο κεφάλαιο ὁ κ. Ἐξάρχου ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Φούρκας ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ συμφωνητικά πού ὑπέγραψαν ὁ ἰδιοκτῆτης καὶ ὁ πρωτομάστορας, γιὰ νὰ περάσει κατόπιν στὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ σύνεργα τῶν μαστόρων, τὴν τεχνικὴ τους, ἀλλὰ καὶ τίς προλήψεις καὶ τίς δεισιδαιμονίες τους συνδεδεμένες μὲ τὴν κατασκευὴ τῶν σπιτιῶν. Εἶναι γνωστοὶ οἱ ξενιτεμένοι Ἕπειρωτὲς μαστοροὶ, πού ἔκτισαν μὲ τὴν ἀπαράμιλλη τέχνη τους ἕνα μεγάλο μέρος πόλεων καὶ χωριῶν τῆς Κεντρικῆς καὶ Βόρειας, κυρίως, Ἑλλάδας καὶ ὁ κ. Ἐξάρχου μᾶς δίδει ἕναν κατάλογο ξενιτεμένων μαστόρων, ἐργατῶν καὶ μαστόρων ἀπὸ τὴν Φούρκα πού δούλεψαν στὴν Κπολη, στὴν Β. Ἠπειρο, στὸ Ἅγιον Ὅρος, στὴν Καβάλα, στὴν Πρέβεζα, στὰ ὄχιρωματικά ἔργα τῶν συνόρων τοῦ 1938-40. Χαρακτηριστικά σημεῖα τοῦ κεφαλαίου εἶναι ἕνα συμφωνητικό πού παραθέτει ὁ συγγρ. ἀναφερόμενο σὲ κτίσιμο σπιτιοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ κατάλογος τῶν παλαιῶν σπιτιῶν καὶ οἰκογενειῶν τῆς Φούρκας μὲ διαίρεση κατὰ συνοικίες (μαχαλάδες) ἔτσι πού ὁ ἀναγνώστης νὰ μπορεῖ νὰ ἀνασπῶσει ψηφί-ψηφί ὅλο τὸ χωριό.

Τὸ ἐπόμενο κεφάλαιο αὐτοῦ τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ βιβλίου εἶναι ἀφιερωμένο στὰ γεωργικά ἔθιμα: στίς καλλιέργειες, στὸ βοτάνισμα, στὸ θέρισμα, στὰ προγνωστικά τοῦ καιροῦ καὶ στὴν ἀλληλεγγύη τῶν Φουρκιωτῶν, στίς ἀγροτικές τους ἐργασίες, στοὺς τρόπους πρόκλησης βροχῆς (ἀρχαία περπερούνα), στίς λιτανεῖες, ἀλλὰ καὶ στίς διανομὲς τῶν κοινοτικῶν ἐκτάσεων (τὸ ἔτος 1928). Μὲ τὸ κεφάλαιο αὐτὸ συνδέεται καὶ τὸ ἐπόμενο γιὰ τὰ κτηνοτροφικά ἔθιμα τῶν Δωδωναίων Βλάχων καὶ τῶν βορειοηπειρωτῶν Ἀρβανιτοβλάχων σκηνιτῶν κτηνοτρόφων, τὸν χρόνον τῶν μετακινήσεών τους, τὸν μισθὸ τῶν τοσμπαναραίων, τὴν κατασκευὴ τῶν νοκανιῶν, τὴν ἐπιλόισή τους, τὸν γραφικὸ τρόπο πού ἔστηναν τὸ σχολεῖο τους, τὰ μαθήματά τους· στὸ ἴδιο κεφάλαιο ὁ κ. Ἐξάρχου ὁμιλεῖ γιὰ τοὺς παλαιούς τσελιγκάδες, τὰ καλύβια τους, τίς φορεσιές τους, τὰ ἔθιμά τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ζῶα τους, τὰ προϊόντα τους, τίς προλήψεις τους γιὰ τὰ ζῶα. Ἡ οἰκοτεχνία-βιοτεχνία (λαϊκὴ τέχνη δηλ.) εἶναι τὸ θέμα τοῦ ἔκτου κεφαλαίου τοῦ βιβλίου· ἐδῶ ὁ κ. Ἐξάρχου ἀσχολεῖται μὲ τὰ ἀφοροῦντα τὴν διαδικασία ἐπεξεργασίας μαλλιῶν καὶ βαφῶν· στὴν συνέχεια κάμει λόγο γιὰ τοὺς περιώνυμους Φουρκιωτὲς ραφτάδες (τερζήδες) πού μᾶν ἐποχὴ ἔφταναν τους 150 στὴν Φούρκα, γιὰ τοὺς κεντητάδες πού καὶ αὐτοί, *ὅπως καὶ οἱ Φουρκιωτὲς χιτατάδες*, γίνονταν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα — παραθέτει, μάλιστα, ὁ συγγρ. μῖα σειρά ἀπὸ μουτικά τῆς τέχνης τους, μέχρι καὶ ὀρισμένες ἐκφράσεις τῆς εἰδικῆς γλώσσας τους. Στὸ ἴδιο κεφάλαιο ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μὲ τίς φορεσιές τῆς Φούρκας, γυναικεῖες καὶ ἀνδρικές, τὰ στολίδια τῆς γυναικείας ἐνδυμασίας, ἀλλὰ καὶ τὰ χρυσαφικά καὶ τὰ ἄσημικά ἔργα τῶν Φουρκιωτῶν τεχνιτῶν.

Ἡ *Μαγική*, ἡ *Μαντική*, ἡ *Ἀστρολογία*, ἡ *Μετεωρολογία* ἀναφέρονται στὸ ἔβδομο κεφάλαιο· ἐδῶ ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μὲ τὴν βασκανία καὶ τὸ ξεμάτιασμα, τὰ ποικίλα γιατροσόφια γιὰ σωματικά καὶ ψυχικά πάθη, τὴν μαντικὴ ἔρμηνεῖα πού προέρχεται ἀπὸ διάφορα φυσικά φαινόμενα, τὴν ἀριθμομαντεία, τὴν ὄνειρομαντεία, τὴν ἀστρολογία καὶ τὴν μετεωρολογία. Ἡ λαϊκὴ λατρικὴ μὲ τὰ γιατροσόφια τῆς ἤκμασε στοὺς περασμένους αἰῶνες στὴν ἑλληνικὴ ὑπαιθρο καὶ φυσικὸ ἦταν ἡ Φούρκα νὰ μὴν ἀποτέλεσι ἐξάρθρωση — ὅλα τοῦτα τὰ φάρμακα, τὰ γιαιτρικά, τὰ θεραπευτικά, τὰ βότανα τὰ γνωρίζουν οἱ παρακτικοὶ γιατροὶ τῆς Φούρκας καὶ μὲ αὐτὰ γιάτρουν τίς διάφορες ἀσθένειες πού παραθέτει ὁ κ. Ἐξάρχου στὸ ὄγδοο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου του. Στὸ ἕνα-τὸ κεφάλαιο, μικρὸ συγκριτικὰ μὲ τὰ ἄλλα, ὁ συγγρ. παραθέτει δύο παραμύθια τῆς

Φούρκας Ξται πού του τά διηγήθηκαν δύο γέροντες του χωριού. Τά δέκατο, ένδέκατο και δωδέκατο κεφάλαια είναι άφιερωμένα στα τοπικά παιγνίδια, στίς λαϊκές παροιμίες και στα αίνιγματα αντίστοιχα· πρόκειται για μικρά, και δτήν περίπτωση ατήνη, κεφάλαια, άλλα με πρωτότυπο και ένδιαφέρον ύλικό. Τό βιβλίο κλείνει με βιογραφικό σημείωμα του συγγ. και με παράθεση της βιβλιογραφίας.

Γενικά έχουμε, με αυτό τό βιβλίο του κ. Χ. Ξεάρχου, μία λαμπρή και ύποδειγματική ιστορία ενός ελληνικού χωριού: μία κατάθεση ύλικού συνδεδεμένη και με άλλες εκφάνσεις τοπικές και πολιτισμικές. Πρόκειται για μίαν έγργασία πολύ χρήσιμη στον ιστορικό, στον λαογράφο, στον κοινωνιολόγο, στον ιστορικό του δικαίου, στον κάθε φιλόστορα, μία μονογραφία πού γράφτηκε με άγάπη και έξαιρετική επιμέλεια, γι' αυτό και δίκαια τιμήθηκε και βραβεύθηκε από την Άκαδημία των Άθηνών.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Τό μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου («Σκήτη Βεροίας»), Πρακτικά Διημερίδας, Έκδοσις της Έρεās Μητροπόλεως Βεροίας και Ναούσης, Άρ. Σειράς 25, Βέροια 1994, σελ. 262.

Στίς 27 και 28 Μαρτίου 1993 ή Έρεά Μητρόπολις Βεροίας και Ναούσης και ή Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βεροίας όργάνωσαν έπιστημονική διημερίδα άφιερωμένη στο όνομαστό μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου Βεροίας. Πολύ ένωρίς, συγκριτικά με άλλα συνέδρια, χάρη στην φιλότιμη προσπάθεια των όργανωτών του, άλλα και χάρη στην χορηγία της Μητροπόλεως κυκλοφορήθηκαν και τά πρακτικά. Ό μακαριστός γέρον Βεροίας Παύλος, πού βοήθησε όσο κανείς άλλος, δέν ζούσε πιά με τό τέλος της εκδόσεως, γι' αυτό και οι άρμόδιοι του συνεδρίου άφιέρωσαν στην μνήμη του την παρούσα έκδοση. Η ζωή του μακαριστού Παύλου ήταν μάλλον βραχεία, άλλα τό έργο του πλούσιο· πέθανε σέ ήλικία μόλις 64 έτών (1929-1993). Προλογικώς έξηγηείται γιατί άφιερώνεται ή έκδοση στην μνήμη του, άκολουθεϊ τό πρόγραμμα της διημερίδας, ή προσφώνηση του κυρού Παύλου κατά την έναρκτηρία συνεδρία, ό χαιρετισμός του Προέδρου της Έφορείας της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης της Βεροίας κ. Γ. Χ. Χιονίδη και άκολουθούν οι δημοσιεύσεις των εισηγήσεων.

Ό καθηγητής του Α.Π.Θ. πρωτοπρεσβύτερος κ. Θ. Ζήσης μίλησε για τόν άγιο Γρηγόριο τόν Παλαμά πού τόν συσχετίζει με τόν άπόστολο Παύλο, παρακολουθεϊ την παρουσία του στην Βέροια, την διδασκαλία του και τίς προεκτάσεις της στην σημερινή πραγματικότητα στην σχέση Εύρωπαϊκός Διαφωτισμός και Όρθόδοξος Φωτισμός. Άκολουθεϊ ή εισήγηση του π. Πορφυρίου, Σιμωνοπεριτίου, ό όποιος άχολληθήκε με τους μεγάλους γέροντες της Σκήτης από τόν 140-170 αι.: τόν Γρηγόριο Παλαμά, τόν Άθανάσιο, τόν άγιο Διονύσιο τόν έν Όλύμπω, τόν άγιο Θεωνά Θεσσαλονίκης, τόν Καλλίνικο Ιερομόναχο και διδάσκαλο. Ό καθηγητής του Α.Π.Θ. Κ. Β. Φανουργάκης άνεζήτησε τόν χρόνο άσκήσεως του άγίου Γρηγορίου Παλαμά στην σκήτη του Τιμίου Προδρόμου Βεροίας μέσ' από τίς πηγές: κατ' αυτόν ό Γρηγόριος ό Παλαμάς έμεινε στην σκήτη πέντε χρόνια από τό 1326 ως τό 1331, όποτε άνεχώρησε για τόν Άθωνα.

Ό καθηγητής του Α.Π.Θ. κ. Γ. Α. Στογιόγλου μίλησε για τό ένδιαφέρον του επισκόπου Καμπανίας Θεοφίλου για την μονή του Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη) Βε-